

Dönem : 1

Toplantı : 4 MİLLET MECLİSİ S. Sayısı : 797 ye | nci ek

Seçimlerle ilgili kanunların bâzı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı ve Adalet ve Anayasa komisyonlarından seçilen altışar üyeden kurulu Geçici Komisyon raporu (1/772)

T. C.

Başbakanlık

Kanunlar ve Kararlar

Tetkik Dairesi

Sayı : 71/2381/5419

31 . 12 . 1964

Millet Meclisi Başkanlığına

Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine arzı Bakanlar Kurulunca 30 . 12 . 1964 tarihinde kararlaştırılan «Seçimlerle ilgili kanunların bâzı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı» ve gerekçesi ilişik olarak sunulmuştur.

Gereğinin yapılmasını rica ederim.

İsmet İnönü

Başbakan

Seçimlerle ilgili kanunların bâzı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında kanun tasarısı

G E R E K Ç E

Genel gerekçe

9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 ncu maddesinin ilk fıkrası, milletvekili genel seçimlerinin dört yılda bir yapılmasını gerektirmektedir. Halbuki, halen yürürlükte bulunan 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 5 nci maddesinin ilk fıkrası hükmüne göre, milletvekili genel seçimlerinin Haziran ayında yapılması gerekmektedir. Bu çelişmenin sebebi, söz konusu kanunun Kurucu Meclisçe Anayasadan önce kabul edilerek kanuniyet kesbetmiş olmasıdır. Yürürlükteki Anayasa içerisinde ilk genel milletvekili seçimleri 15 Ekim 1961 günü yapılmış olduğuna göre, dört yıllık süre 1965 Ekimi ortalarında dolmaktadır. Bu durumda, yürürlükteki kanun hükümlerinin uygulanması, Millet Meclisinin ilk döneminin dört aydan fazla bir süre kısılması sonucu doğuracaktır. Böyle olunca, yürürlükteki kanun hükümlerini Anayasa hükmüyle bağdaşır bir hale sokmak, bir hukukî zorunluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Anayasa bakımından mevcut bu hukukî zorunluğun yerine getirilmesi, 1965 yılında yapılacak milletvekili genel seçimlerinin tarihinin her halde Ekim ayına bırakılacağı anlamını da taşımaz. Gerçekten, Millet Meclisinin ilk dönemini Anayasaya uygun bir süreye erdirmek için kanun çıkarılması başka; Millet Meclisinin Anayasasının aynı maddenin 2 nci fıkrasından aldığı yetkiye dayanarak seçimi daha önceki bir tarihte yenilemesi başkadır; kaldı ki Anayasasının 108 nci maddesi uyarınca, bâzı şartlarla, Cumhurbaşkanı da Başbakanın istemi üzerine bir kararname ile, millet-

vekili genel seçimlerinin dönemin normal vaktinde sona ermesinden önce yapılmasını sağlayabilir. Halen yürürlükte olan kanun hükmünde Anayasa hükümleriyle başdaşamıyan nokta, milletvekili genel seçimlerinin, Millet Meclisinin bir kararı veya bâzı şartlar gerçekleşmişse Cumhurbaşkanı'nın Başbakanla birlikte çıkaracağı bir ortak kararname olmaksızın bir kanun hükmünün gereği olarak dönemin normal bitiminden önce yapılmasıdır. Kanunun bu tasarıda öngörülen tarzda değiştirilmesi, özellikle, Millet Meclisinin milletvekili genel seçimlerinin dönemin normal bitiminden önce yapılması veya yapılmaması konusundaki iradesini açıklamasını hiçbir suretle engellemecektir.

Diğer taraftan, halen milletvekili ve Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçimlerinde uygulanan d'Hondt sistemi ve sadece milletvekili seçimlerinde uygulanan baraj usulü, millî iradenin Millet Meclisinin kuruluşuna olduğu gibi aksetmesini bir dereceye kadar önlemektedir. Uygulama ile açıkça meydana çıkan bu gerçeğin yanısıra, memleketimizin siyasi hayatınca yerleşmiş olan bütün partilerin Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosunda mümkün olan en adaletli tarzda temsil edilmelerinin vatandaşlar arasındaki siyasi barış ve huzuru korumak ve pekleştirmek bakımından bugün taşıdığı önem, diğer bütün mülâhazaların üstünde sayılmak gerekir. Bu sebeple, milletvekili ve Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçimlerinde, basit harici kısmet sisteminin Millî bakiyeler şekliyle uygulanması ve ayrıca milletvekili seçimlerinde de baraj usulünün kaldırılması yerinde görülmüştür.

İşbu kanun tasarısı genel olarak bu amaçlarla sevk edilmiş bulunmaktadır.

Madde gerekçeleri

Uygulama bakımından yapılan bütün değişikliklerin bir tek madde içinde yer alması tatbikatlar için türlü kolaylıklar sağlayacağından, bütün bu hususlar 1 nci maddede tedvin edilmiştir.

Bu maddenin 1 nci bendi, Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısında gruplu olup da altı aydan beri onbeş seçim çevresinde il ve ilçe teşkilâtını kurmamış olan siyasi partilere (ki bir diğer hükümle bunlara seçime katılabilmek hakkı tanınmaktadır.) ilçe seçim kuruluna katılmak hakkı verilmektedir.

Aynı bend ile, 26 Nisan 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkındaki Kanununun 19 ncu maddesinin 1/a bendi ile 23 ncu maddesinin 2 nci fıkrasında işbu tasarının kabulü ile yapılacak değişiklikler sonucunda lüzumsuz hale gelecek olan 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 41 nci maddesinin son fıkrası kaldırılmaktadır.

Bu maddenin 2 nci bendi, birinci bendde söz konusu olan aynı hakkı sandıklar bakımından da tanımaktadır. Bu maddenin 3 ncu bendi, milletvekilleri genel seçimlerinin tarihi Ekim ortalarına alınmakla beraber, seçmen kütüklerinin, sandık seçmen listelerinin ve seçmen kartlarının düzenlenmesi ve bunlarla ilgili itirazlar ve şikâyetler hakkındaki hükümlerin uygulanmasına eskiden olduğu gibi devam edileceğini hükme bağlamaktadır. Bu suretle, seçmen kütüklerinin düzenlenmesinde her hangi bir aksaklık iddiası önlenmiş olacaktır.

Bu maddenin 4 ncu bendi, 25 Mayıs 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun beşinci maddesinin ilk fıkrasını, genel gerekçede izah edildiği şekilde, Anayasanın 69 cu maddesinin ilk fıkrası hükmüne uydurmaktadır.

Bu maddenin 5 nci bendi, halkoyunda sahiboldukları yerle orantılı olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısında gruplu olan siyasi partilere, altı aydan beri onbeş seçim çevresinde il ve ilçe teşkilâtı kurmuş bulunmasalar dahi, milletvekili ve Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçimlerine katılmak hakkını taşımaktadır. Bu hükümle, ayrıca, seçime katılmak hakkına sahibolan siyasi partilerin - behemehal yukarıda zikredilen onbeş il olmaması imkânı da açılmak suretiyle - onbeş ilde tam liste ile seçime katılmaları zorunluğu muhafaza edilmekle be-

raber, bu partilerin seçime tam liste ile katıldıkları onbeş ilin dışındaki illerde aday gösterebilmek için bu illerde il veya ilçe teşkilâtına sahibolmaları mecburiyeti de kaldırılmaktadır. Nispi temsil sisteminin teknik bir zorunluğu olarak, mezkûr 306 sayılı Kanunun 12 nci maddesinde yer alan mecburiyet yani bir partinin seçime katıldığı her ilde tam liste ile seçime girmesi esası muhafaza edilmektedir.

Bu maddenin 6 nci bendi, siyasi partilerde dayanışma ahlâkına aykırı davranışlara yol açtığı anlaşılmış bulunan tercih oyu sistemini kaldırmaktadır.

Bu maddenin 7 nci bendi, basit harici kısmet sisteminin millî bakiyeler şeklini getirmektedir. Bu bendde, partilerin ve bağımsızların çıkaracakları milletvekili (ve Cumhuriyet Senatosu üyesi) sayısının hesaplanması ile ilgili hükümler sevk edilmiştir.

Bu maddenin 8 nci bendi, millî bakiyeler sistemine uygun olarak, her bir partiden seçilen kimselerin hangilerin olduğunu tesbite yarıyan hükümleri sevk etmektedir.

Bu maddenin 9 ncu bendi, mezkûr 306 sayılı Kanunun 35 nci maddesinde işbu tasarı muvacehesinde yapılması gerekli bâzı teknik değişiklikleri sevk etmektedir.

Tasarının 2 nci maddesi yürürlük tarihine dairedir.

Tasarının 3 ncü maddesi yürütmeye dairedir.

